

X a Y proti HOLANDSKU

Rozsudok z 26. marca 1985

NEOFICIÁLNE ZHRNUTIE A OKOLNOSTI PRÍPADU

A. Základné skutočnosti

Slečna Y sa narodila 13. decembra 1961. Je duševne postihnutá a žila v domove pre duševne postihnuté deti, kde jej bola poskytovaná špeciálna starostlivosť. V noci zo 14. na 15. decembra 1977 bola pohlavne zneužitá pánom B.

Dňa 16. decembra 1977 pán X, ktorý je ako otec slečny Y jej zákonným zástupcom, podal trestné oznámenie na miestnej polícii. Jeho dcéra, hoci šestnásťročná, bola duševne nespôsobilá konať osobne.

Dňa 29. mája 1978 prokuratúra rozhodla nestíhať pána B, pretože trestné oznámenie nebolo podané včas samotnou obeťou. Dňa 12. júla 1979 Odvolací súd v Arnheme zamietol odvolanie pána X proti tomuto rozhodnutiu: § 248 Trestného zákona, podľa ktorého môžu byť činy tohto druhu trestané, by bol aplikovateľný, len ak by obeť sama podala oznámenie. Otcove podanie nemohlo nahradiť trestné oznámenie, ktoré mala podať slečna Y, ak by bola spôsobilá tak urobiť (čo však nebola). V tomto bode sa objavila medzera v zákonoch.

B. Konanie pred Európskou komisiou pre ľudské práva

Sťažnosť proti Holandsku podal pán X Európskej komisii pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) v januári 1980 vo vlastnom mene a v mene slečny Y.

Pán X tvrdil, že jeho dcéra bola vystavená zaobchádzaniu, ktoré bolo „neľudské a ponižujúce“ v zmysle článku 3 Dohovoru, a že on a jeho dcéra boli spoločne obeťami porušenia ich práva na „rešpektovanie súkromného života“, ako to zaručuje článok 8. Ďalej tvrdil, že právo na „rešpektovanie rodinného života“ uvedené v tomto článku znamená, že rodičia musia mať možnosť dovoliť sa nápravy v prípade pohlavného zneužitia ich detí, osobitne ak je dieťa maloleté a otec je jeho zákonný zástupca. Tiež tvrdil, že on ani jeho dcéra nemali „účinné právne prostriedky nápravy

pred národným orgánom“, ako to požaduje článok 13, a že situácia sťažovateľov bola diskriminujúca v rozpore s článkom 14.

Komisia vyhlásila sťažnosť za prijateľnú 17. decembra 1981. Vo svojej správe z 5. júla 1983 vyjadrila svoj názor:

- pokiaľ ide o slečnu Y:
 - že bol porušený článok 8 Dohovoru (jednohlasne), ale nie článok 3 Dohovoru (pätnásť hlasov proti jednému);
 - že tu nebolo nevyhnutné skúmať sťažnosť podľa článku 14 v súvislosti s článkom 3 alebo 8, alebo podľa článku 13;
- pokiaľ ide o pána X, že nevznikla samostatná otázka týkajúca sa jeho práva na rešpektovanie rodinného života.

Komisia predložila prípad Európskemu súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) 13. decembra 1983.

VÝŇATOK Z ROZSUDKU

PRÁVNÝ STAV

I. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 8, POSUDZOVANÉ OSOBITNE, POKIAĽ IDE O SLEČNU Y

21. Podľa sťažovateľov nemožnosť začatia trestného konania proti pánovi B je porušením článku 8 Dohovoru, ktorý znie:

„1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.

2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

Vláda toto tvrdenie popierala. Komisia s ním naopak súhlasila.

22. Otázka aplikovateľnosti článku 8 nebola sporná. Skutočnosti uvedené v sťažnosti sa týkajú pojmu „súkromný život“, ktorý v sebe zahŕňa fyzickú a morálnu integritu osoby vrátane jej sexuálneho života.

23. Súd pripomína, že predmetom článku 8 je v podstate chrániť jednotlivca pred svojvoľným zasahovaním zo strany verejných orgánov, jedinou povinnosťou štátu nie je zdržať sa takého zasahovania: k tomuto skôr negatívnemu záväzku môžu pristupovať pozitívne povinnosti, ktoré sú neodmysliteľné z hľadiska účinného rešpektovania súkromného a rodinného života (pozri rozsudok Airey z 9. októbra 1979, séria A, č. 32, str. 17, ods. 32). Tieto povinnosti môžu zahŕňať rovnako prijatie opatrení na zabezpečenie rešpektovania súkromného života aj v oblasti vzťahov medzi jednotlivcami navzájom.

1. Nevyhnutnosť existencie príslušných trestnoprávnych ustanovení

24. Sťažovatelia tvrdili, že mladému dievčaťu, akým je slečna Y, by mohol byť proti predmetnému konaniu poskytnutý potrebný stupeň ochrany len prostredníctvom trestného práva. Podľa vlády Dohovor ponecháva každému štátu možnosť rozhodnúť o tom, aký prostriedok právnej ochrany bude použitý a nebráni voľbe súkromnoprávných predpisov.

Súd, ktorý v tomto bode v podstate súhlasí s názorom Komisie, podotýka, že voľba primeraného prostriedku na zabezpečenie dodržiavania článku 8 v oblasti vzťahov medzi jednotlivcami navzájom je v princípe otázkou, ktorá je na voľnej úvahe zmluvných strán. V súvislosti s tým existujú rozdielne cesty zabezpečenia „rešpektovania súkromného života“ a povaha záväzku štátu môže závisieť od konkrétneho aspektu súkromného života v danom prípade. Ochrana prostredníctvom trestného práva nie je jediná možná.

25. Vláda uviedla problémy zákonodarného orgánu pri formulovaní trestnoprávnych ustanovení, ktoré by poskytovali najlepšiu možnú ochranu telesnej integrity duševne postihnutých. Keby sa pri rozhodovaní o tejto zákonnej úprave zašlo príliš ďaleko, mohlo by to viesť k neprijateľnému paternalizmu a mohlo by to vyvolať neprípustné zasahovanie štátu do práva jednotlivca na rešpektovanie jeho sexuálneho života.

Vláda uviedla, že podľa § 1401 Občianskeho zákonníka spoločne s § 1407 by bolo možné podať na holandské súdy v mene slečny Y:

- žalobu na náhradu peňažnej alebo nepeňažnej ujmy proti pánovi B;
- žiadosť o vydanie súdneho príkazu proti pánovi B, aby sa zabránilo opakovanému útoku;
- podobné žaloby alebo opatrenia proti vedeniu detského domova.

Žiadatelia sa domnievali, že tieto súkromnoprávne prostriedky nápravy boli nevyhovujúce. Okrem iného uviedli, že absencia trestného vyšetrovania sťažuje obstarávanie dôkazov v štyroch veciach, ktoré je podľa § 1401 potrebné preukázať. Konkrétne ide o nezákonný čin, zavinenie, ujmu a príčinnú súvislosť medzi činom a ujmu. Okrem toho také procesy sú zdĺhavé a psychicky náročné pre obeť, keďže v nich musí hrať aktívnu úlohu.

26. Na pojednávaní zástupca Komisie sťažovateľove tvrdenia v podstate prijal. Tiež pochyboval, či § 1401 môže poskytnúť náležitý podklad na poskytnutie náhrady za nepeňažnú ujmu. Dodal, že potreba ochrany tu existuje *erga omnes*, kým súdny príkaz môže byť určený len obmedzenému okruhu osôb. A na záver, súkromnému právu chýba dostatočný odstrašujúci účinok, ktorý je vlastný trestnému právu.

27. Súd dospel k záveru, že ochrana poskytovaná súkromným právom v prípade zločinu spáchaného na slečne Y je nedostatočná. Toto je prípad, keď sú ohrozené základné hodnoty a podstatné aspekty súkromného života. V tejto oblasti je účinné odstrašenie nevyhnutné, a to možno dosiahnuť iba trestnoprávnymi predpismi. Táto problematika je naozaj upravená práve v trestnoprávných predpisoch.

Navyše, ako poukázala Komisia, toto je v skutočnosti oblasť, v ktorej sa Holandsko vo všeobecnosti rozhodlo pre systém ochrany založený na trestnom práve. Pokiaľ sú si Komisia aj Súd vedomí, medzera v zákonoch existuje len pokiaľ ide o osobu v situácii slečny Y. V takých prípadoch sa tento systém stretáva s procesnou prekážkou, ktorú holandský zákonodarný orgán zjavne nepredvídal.

2. Zlučiteľnosť holandského práva s článkom 8

28. Podľa vlády to boli práve nezvyčajné okolnosti prípadu, ktoré odhalili medzeru v zákonoch a nemožno povedať, že by tu išlo o nejaké zanedbanie zo strany zákonodarného zboru. Trestný zákon nesporne neobsahoval špecifické ustanovenie, ktoré by ustanovovalo, že sexuálne návrhy voči duševne postihnutým sú trestným činom. Za určitých okolností však možno začať trestné konanie podľa § 239 ods. 2 Trestného zákona aj bez žaloby podanej obeťou proti tomu, kto poruší sexuálnu integritu duševne postihnutej osoby. Podľa tohto článku je trestným činom spáchanie nemravného činu, „ak je pri tom iná osoba prítomná proti svojej vôli“. Túto frázu Najvyšší súd interpretoval tak, že sa vzťahuje aj na osobu, ktorá bola obeťou neslušného činu.

Na druhej strane podľa sťažovateľov Trestný zákon neposkytuje dostatočnú ochranu (pozri odseky 41 – 43 správy Komisie).

29. Dve ustanovenia Trestného zákona sú relevantné pre tento prípad, konkrétne § 248 a § 239 ods. 2.

Paragraf 248 vyžaduje na začatie trestného konania proti tomu, kto porušil toto ustanovenie, podanie trestného oznámenia obeťou (pozri odsek 16). Odvolací súd v Arnheme rozhodol, že v prípade jednotlivca, akým je slečna Y, nemôže zákonný zástupca v takomto prípade konať v mene obete. Odvolací súd nepovažoval za možné vyplniť túto medzeru v zákone prostredníctvom širšej interpretácie na ujmu pána B. V žiadnom prípade nie je úlohou Európskeho súdu pre ľudské práva interpretovať domáce právo namiesto príslušných národných súdov (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Handyside zo 7. decembra 1976, séria A, č. 24, str. 23, ods. 50). Považuje totiž za rozhodnuté, že trestné konanie podľa § 248 nemohlo byť v tomto prípade začaté.

Pokiaľ ide o § 239 ods. 2 (pozri odsek 15), jeho zámerom je zjavne trestať nemravné obnažovanie, a nie nemravné napadnutie a jasne nie je aplikovateľný v tomto prípade. Vskutku nič nenasvedčuje tomu, že by prokuratúra alebo niekto iný zvažoval použitie tohto ustanovenia, alebo ho spomínal na začiatku konania v Štrasburgu.

30. Teda ani § 248, ani § 239 ods. 2 Trestného zákona neposkytli slečne Y primeranú a účinnú ochranu. Preto Súd dospel k záveru, berúc do úvahy charakter predmetného nezákonného činu, že slečna Y bola obeťou porušenia článku 8 Dohovoru.

II. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 14 SPOLU S ČLÁNKOM 8, POKIAĽ IDE O SLEČNU Y

31. Sťažovatelia tvrdili, že zákonom upravené rozdielne zaobchádzanie s rozličnými skupinami osôb, ktoré si zaslúžia osobitnú ochranu proti pohlavnému zneužitiu, predstavuje diskrimináciu a je v rozpore s článkom 14 Dohovorom, ktorý znie takto:

„Užívanie práv a slobôd priznaných týmto Dohovorom sa musí zabezpečiť bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.“

Vláda toto tvrdenie odmietla. Komisia dospela k záveru, že nevznikla osobitná otázka podľa článku 14.

32. Článok 14 neexistuje nezávisle, ale tvorí určitý prvok (nediskriminácia) všetkých práv zaručených Dohovorom. Články obsahujúce tieto práva môžu byť porušené sa-

mostatne alebo v spojení s článkom 14. Preskúmanie prípadu podľa článku 14 sa vo všeobecnosti nevyžaduje, keď Súd zistil porušenie niektorého článku osobitne. Iné je, ak je základným aspektom prípadu zjavná nerovnosť zaobchádzania pri užívaní predmetného práva, čo sa však nestalo pri porušení článku 8 v tomto prípade (pozri *mutatis mutandis* už spomínaný rozsudok Airey, séria A, č. 32, str. 16, ods. 30).

Súd preto nepovažuje za potrebné preskúmať prípad aj podľa článku 14.

III. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 3 POSUDZOVANÉ OSOBITNE ALEBO V SPOJENÍ S ČLÁNKOM 14, POKIAĽ IDE O SLEČNU Y

33. Podľa sťažovateľov sa slečna Y stala konaním pána B obeťou „neľudského a ponižujúceho zaobchádzania“ v rozpore s článkom 3 Dohovoru. Tvrdili, že v zmysle tohto ustanovenia je štát za určitých okolností zodpovedný za konanie tretích osôb a že chronická psychologická trauma spôsobená slečne Y dosiahla taký stupeň, že spadá pod tento článok.

34. Podľa Komisie článok 3 nebol porušený, keďže neexistovala úzka a priama súvislosť medzi medzerou v holandskom práve a „oblasťou ochrany pokrytou“ týmto článkom.

Na pojednávaní si vláda osvojila tento názor a uviedla, že nebola zodpovedná za zaobchádzanie so slečnou Y.

Keďže Súd rozhodol, že bol porušený článok 8, nepovažuje za potrebné preskúmať prípad podľa článku 3 posudzovaného osobitne alebo v spojení s článkom 14.

IV. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 13, POKIAĽ IDE O SLEČNU Y

35. Sťažovatelia tvrdili, že v Holandsku nemali v súvislosti s oznámeniami slečny Y k dispozícii účinný prostriedok nápravy. Z tohto dôvodu sa dovoľávali článku 13, ktorý znie:

„Každý, koho práva a slobody priznané týmto Dohovorom boli porušené, musí mať účinné právne prostriedky nápravy pred národným orgánom, aj keď sa porušenia dopustili osoby pri plnení úradných povinností.“

Konkrétne tvrdili, že možnosť podať odvolanie podľa § 12 Trestného poriadku na Odvolací súd v Arnheme nepredstavuje prostriedok nápravy zodpovedajúci požiadavkám článku 13.

Podľa vlády však toto bolo konanie, ktoré bolo vytvorené na zabezpečenie správnej aplikácie trestného práva. Skutočnosť, že toto konanie neposlúžilo konkrétnemu účelu, neznamená, že neexistovalo.

Podľa Komisie z článku 13 nemožno vyvodiť, že musí existovať prostriedok nápravy proti zákonom ako takým za to, že nie sú v súlade s Dohovorom.

36. Súd už v súvislosti s článkom 8 rozhodol, či bol slečne Y k dispozícii primeraný prostriedok nápravy. Jeho nález, že tu taký prostriedok nebol, bol jedným z faktorov, ktoré ho privedli k záveru, že článok 8 bol porušený.

Vzhľadom na to Súd nemusí skúmať túto otázku podľa článku 13.

V. SŤAŽNOSTI PÁNA X

37. Pán X tiež tvrdil, že vinou medzery v holandskom práve boli porušené jeho vlastné práva podľa článkov 8 a 13 Dohovoru.

Komisia rozhodla, že v súvislosti s uvedeným nevznikla samostatná otázka.

Právny zástupca sťažovateľov sa k tejto časti sťažnosti na pojednávaní nevrátil. Súd preto nevidí potrebu vydať v tejto veci rozhodnutie.

VI. ČLÁNOK 50

38. Podľa článku 50 Dohovoru:

„Ak súd zistí, že rozhodnutie alebo opatrenie súdneho alebo každého iného orgánu Vysokej zmluvnej strany je úplne alebo čiastočne v rozpore so záväzkami vyplývajúcimi z tohto Dohovoru a ak vnútroštátne právo tejto strany umožňuje len čiastočné odstránenie dôsledkov takého rozhodnutia alebo opatrenia, rozhodnutie Súdu prizná v prípade potreby poškodenej strane spravodlivé zadostučinenie.“

Komisia tieto tvrdenia nekomentovala.

Vláda tiež nenapadla tieto tvrdenia ako také, ale uviedla, že utrpenie bolo dôsledkom činu spáchaného pánom B a nie porušenia Dohovoru. Nebol teda dôvod poskytnúť spravodlivé zadostučinenie.

39. Súd poznamenáva, že požiadavka je obmedzená na nepenažnú ujmu a nevzťahuje sa na náklady spojené s konaním.

40. Nikto nespochybňuje skutočnosť, že slečna Y utrpela ujmu. Navyše je ťažké poprieť, že holandské orgány majú určitý stupeň zodpovednosti vyplývajúci z nedostatkov v legislatíve, ktoré zapríčinili porušenie článku 8.

Sťažovatelia ponechali na Súde, aby rozhodol o primeranej kompenzácii.

Predmetná ujma svojím charakterom neumožňuje ani približné výpočty. Na základe článku 50, rozhodujúc na spravodlivom základe, Súd dospel k záveru, že slečna Y má byť priznané spravodlivé zadostučinenie, ktoré stanovil na 3 000 holandských guldenov.

Z TÝCHTO DÔVODOV SÚD JEDNOHLASNE

1. *Rozhodol*, že bol porušený článok 8, pokiaľ ide o slečnu Y;
2. *Rozhodol*, že nie je nevyhnutné osobitne rozhodnúť:
 - a) o jej ostatných sťažnostiach;
 - b) o sťažnostiach pána X;
3. *Rozhodol*, že žalovaný štát zaplatí slečne Y tritisíc (3 000) holandských guldenov na základe článku 50.

Vyhotovené v angličtine a vo francúzštine a vyhlásené na verejnom pojednávaní v Budove ľudských práv v Štrasburgu 26. marca 1985.

Rolv RYSSDAL
predseda

Marc-André EISSEN
tajomník